

Nataša Cigoj Krstulović

Muzikološki inštitut, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Institute of Musicology, Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts

Ljubljansko koncertno življenje in percepcija glasbe v času prve svetovne vojne: med umetnostjo in domoljubjem

Ljubljana's Concert Life and the Perception of Music During the First World War: Between Art and Patriotism

Prejeto: 9. oktober 2017
Sprejeto: 13. oktober 2017

Received: 9th October 2017
Accepted: 13th October 2017

Ključne besede: prva svetovna vojna, koncerti, Ljubljana

Keywords: World War I, concerts, Ljubljana

IZVLEČEK

Članek obravnava organizacijske, repertoarne in recepcijske vidike ljubljanskega koncertnega življenja med prvo svetovno vojno. Razmerje med umetniško in propagandno funkcijo glasbe kaže tudi delež prvih izvedb ter učinek priložnostnih skladb na poslušalce. V zadnji vojni koncertni sezoni 1917/18 in v času usodnih političnih sprememb simptomatično razkrivata močnejšo kulturno-propagandno vlogo glasbe tudi narodna pripadnost gostujočih umetnikov in repertoar.

ABSTRACT

The article deals with the organisational, repertoire and reception aspects of Ljubljana's concert life during World War I. The relationship between the artistic and propagandistic functions of music is reflected in the share of first performances, as well as in the impact that new occasional compositions had on the audiences. In the last wartime concert season of 1917/18, during the time of fateful political changes both the nationality of visiting artists and the repertoire also symptomatically reveal a stronger cultural-propaganda role of music.

Obdobje prelomnih zgodovinskih dogodkov, kakršno je bilo v štirih letih prve svetovne vojne, je v umetnostno-zgodovinskih pregledih običajno pojmovano kot čas umetniškega zastoja. V slovenski muzikološki zavesti je zapisano kot razvojna zarez, ki je po njenem koncu v novi državni skupnosti z vidika pogojev za glasbeno delo prinesla slovenski glasbi nove razvojne spodbude.¹ Z umetnostno-razvojnega vidika sicer manj zanimiva, a z zgodovinskega in sociološkega vidika relevantna vprašanja funkcije glasbe v tem času, so ostajala doslej v ozadju raziskovalnega interesa. Z vojnimi razmerami povezana razširjena praksa dobrodelnih koncertov predstavlja relevantno izhodišče spraševanj o tem, kakšno vlogo je imela takrat glasba. Dobrodelne koncerte so kmalu po začetku vojne z namenom pomoči družinam vojakov in v korist vojne oskrbe pričeli prirejati po vsem slovenskem ozemlju. Takšni koncerti so bili v manjših krajih mnogokrat organizirani priložnostno, sporedi pa sestavljeni v skladu z razpoložljivim repertoarjem in poustvarjalnimi močmi. Njihovi pobudniki so bila društva ali posamezniki in tamkaj živeči glasbeniki. V novomeški kapiteljski cerkvi so oktobra 1914 »v treh dneh« organizirali dobrodelni koncert, na katerem sta nastopila tudi Ignacij Hladnik in Julij Betetto.² V mariborski stolnici je novembra 1914 dobrodelni koncert v korist avstrijskemu Rdečemu križu priredilo Cecilijo društvo, poleg Cherubinijevega *Requiem*a so prvič izvedli »Žalno koračnico za orkester« (*Symphonie Funèbre*) Emerika Berana.³ V Gorici in Trstu sta konec 1914 in v začetku 1915 v dobrodelne namene nastopila mlada pevca Josip Rijavec in Cirila Medved,⁴ v Kranju je koncerte organiziral okrajni sodnik in ljubiteljski glasbenik Oskar Dev.⁵ Sporede teh koncertov lahko delno rekonstruiramo le na podlagi časopisnih poročil.

V Ljubljani je enega izmed prvih dobrodelnih koncertov priredilo Pevsko društvo Ljubljanski zvon. Raznolik program tega koncerta, zapisan tudi na natisnjem letaku, ki ga hranijo v Narodni in univerzitetni knjižnici, spodbuja razmislek o kriterijih izbora skladb oziroma o vplivih v vojni spremenjenih okoliščin na repertoarno politiko.⁶ Izredne razmere so močno zaznamovale tudi podobo rednih in izrednih koncertov, ki sta jih organizirali največji ljubljanski glasbeni društvi, Philharmonische Gesellschaft (odslej Filharmonična družba) in Glasbena matica. Že pred 1914 sta se koncertni politiki obeh društev zaradi svojega temeljnega namena razlikovali, v času prve vojne so razlike postale še bolj očitne, poleg tega pa so namen nekaterih izrednih koncertov in izvedbe priložnostnih

1 Takšno zavest je pred dobrega pol stoletja zasejal že utemeljitelj slovenske muzikologije Dragotin Cvetko. Predstavitev slovenske glasbene preteklosti se v njegovem temeljnem slovenskem glasbeno-zgodovinskem pregledu *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem* konča prav s prvo svetovno vojno, v kasneje izdanem zgoščnem prikazu *Stoletja slovenske glasbe* pa je Cvetko obdobje med začetkom prve in koncem druge svetovne vojne, prikazano v poglavju *Nastop in razvoj modernih stilnih smeri*, označil kot »novo razvojno obdobje«. Prim. Dragotin Cvetko, *Stoletja slovenske glasbe* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964), 265.

2 Viator, »Iz Novega mesta«, *Cerkveni glasbenik* 37, št. 11 (1914): 125–26.

3 »Koncert za Rdeči križ v stolnici v Mariboru«, *Slovenec* 42, 12. 11. 1914, 5; »Razne reči. Cecilijino društvo v Mariboru«, *Cerkveni glasbenik* 37, št. 12 (1914): 144.

4 »Predstava s koncertom v prid Rdečega križa«, *Soča* 44, 27. 11. 1914, 4; »Dobrodelni koncert«, *Edinost* 39, 31. 12. 1914, 2.

5 Oskar Dev je organiziral več dobrodelnih koncertov z domačimi pevci, v Kranju pa je povabil nastopat tudi Josipa Rijavca, Dano Kobler in ljubljanski vokalni kvartet. Gl. »Dobrodelni koncert v Kranju«, *Sava* 4, 5. 2. 1916, 3.

6 Na dobrodelnem koncertu Pevskega društva Ljubljanski zvon 3. oktobra 1914 v Narodnem domu je poleg društvenega zbora nastopil kot pevski solist mladi Josip Rijavec. Koncert je uvedlo petje cesarske himne. Vojnemu času ustrezni sta bili slovenska ljudska *Fantje se zbirajo*, ki jo je zapel moški zbor na začetku, in zaključna Adamičeva zborovska skladba *Junakova svatba* (bes. J. Vesel). Mladi Rijavec je poleg opernih arij (Wagner, Donizetti, Verdi) predstavil tudi Lajovčeva še nenatisnjena samospava *Spleen* (bes. Verlaine, prev. Levstik) in *Večer* (bes. O. Župančič) ter Procházkov samospjev *Zvezde žarijo* (O. Župančič). Kasneje v vojnem času Pevsko društvo Ljubljanski zvon ni več prirejalo koncertov. Gl. »Dobrodelni koncert«, Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si, obiskano 1. 9. 2017, <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ADBSACEV>.

skladb razkrivali tudi zunajglasbeno, s politiko spodbujeno vsebino. Podoba ljubljanskega koncertnega življenja v času prve svetovne vojne je v luči kritičnih odmevov v časopisu *Laibacher Zeitung* že podal Primož Kuret v knjigi *Glasbena Ljubljana*. Pričujoča študija na podlagi arhivskega gradiva dopolnjuje omenjeni oris s podrobnejšim vpogledom v organizacijo koncertov in koncertno politiko, izpostavlja prve izvedbe del ter učinkovanje priložnostnih skladb na poslušalce. Repertoar, izvedbena praksa in recepcija teh koncertov sestavljajo relevantno zgodovinsko izhodišče spraševanj o percepciji glasbe v zaledju vojne vihrine in o propagandni funkciji glasbe. Namen pričujoče razprave je torej na primeru ljubljanskega koncertnega življenja prikazati razmerje med umetniškim in izven-glasbenim pomenom v štirih vojnih koncertnih sezonah od 1914 do 1918.

Organizacija dobrodelnih koncertov v Ljubljani

Med prvo svetovno vojno se je v Ljubljani število glasbenih dogodkov opazno zmanjšalo,⁷ spremenjene okoliščine so vplivale na njihovo organizacijo in posledično tudi na izvedeni repertoar. V Deželnem gledališču in v dvorani Mestnega doma so priložnostno nastopili slovenski in tuji glasbeniki, ljubljansko Cecilijino društvo je občasno organiziralo koncert cerkvenih del v stolnici, frančiškanski pevski zbor je pod vodstvom p. Hugolina Sattnerja leta 1917 nastopil v Beethovnovi *Maši v C-duru*. Z repertoarjem lažjega žanra je na promenadnih koncertih v dobrodelne namene pogosto nastopila v Ljubljani stacionirana vojaška godba. Del prihodka od svojih koncertov sta v dobrodelne namene oddali tudi obe največji ljubljanski glasbeni združenji, Filharmonična družba in Glasbena matica. Njuno delovanje so med vojno močno ovirali vpoklic dejavnih društvenih članov in pomanjkanje denarja zaradi zmanjšanja oziroma ukinitve državne in deželne podpore. Poleg tega je Filharmonični družbi težave povzročila zasedba njene društvene stavbe, zaradi česar so od začetka 1915 morali prirejati koncerte v Kazini. V zimskih mesecih je odboru Glasbene matice povzročala dodatne težave preskrba kurjave za ogrevanje koncertne dvorane.⁸ Društvi sta se v času izrednih vojnih okoliščin spopadali s podobnimi organizacijskimi zadregami. Težave so bile z notnim gradivom, izredne razmere so gostujočim umetnikom povzročile transportne težave in težave s pridobitvijo dovoljenja za pot z vlakom v Ljubljano.⁹

7 Dragan Matić navaja, da je bil v primerjavi s predhodno sezono »kulturni utrip Ljubljane v prvi vojni sezoni komaj zaznaven«, kar pa je pripisal tudi zastoju gledališkega delovanja. V predvojni sezoni je bilo po njegovih navedbah organiziranih 89 koncertov, v sezoni 1914/15 pa 26 koncertov; 10 koncertov je organizirala Filharmonična družba, 3 Glasbena matica, 1 Cecilijino društvo, 12-krat pa je nastopila vojaška godba. Potrebno je omeniti, da je Matić med koncerte uvrstil vse glasbene prireditve, tudi nastope vojaške godbe z repertoarjem lažjega žanra na različnih lokacijah ter vstrel tudi vse ponovitve koncertov. V zadnjih dveh vojnih koncertnih sezonah 1916/17 in 1917/18 pa je število glasbenih prireditev naraslo. Prim. Dragan Matić, *Kulturni utrip Ljubljane med prvo svetovno vojno: kulturne in družabne prireditve v sezonah 1913/14–1917/18* (Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1995), 250, 245, 296 in 325.

8 V zapisniku Glasbene matice lahko preberemo, da so morali za koncert februarja 1917 preskrbeti kar 2500 kg premoga za ogrevanje štirih peči v unionski dvorani na dan koncerta. Gl. Zapisnik XIII. odborove seje, ki se je vršila 8. februarja 1917.

9 Načrtovan koncert Glasbene matice 11. marca 1916 so morali preložiti, ker Irma Polak in Josip Rijavec nista mogla pridobiti dovoljenja za pot v Ljubljano. Koncert so izvedli aprila, kot solistka je nastopila Pavla Lovše. Tudi za koncert maja 1916 Irma Polak ni mogla dobiti dovoljenja za pot iz Zagreba, prav tako ne Janko Ravnik za pot iz Prage. V zadnjem trenutku sta ju zamenjala Zlatko Baloković in Josip Rijavec. I. Polak je nastopila na recitalu skupaj s češkim pevcem Josipom Drvoto v Ljubljani šele januarja 1917. Gl. Zapisnik X. odborove seje, ki se je vršila 17. aprila 1916 in Karel Mahkota, *Kronika Pevskega zbora Glasbene matice v Ljubljani 1891–1941*, tipkopis, 2. knjiga, 1. del, 221.

Ker sta društvi del prihodka koncertov namenili dobrodelnim namenom, Glasbena matica Rdečemu križu, družinam v vojno vpoklicanih vojakov in goriškim beguncem, Filharmonična družba vojni oskrbi, Rdečemu križu in ranjenim vojakom, sta bili deležni finančnih olajšav. V zapisnikih odbora Glasbene matice beremo, da so zaradi dobrodelnega namena lahko najeli dvorano Union za koncert brezplačno in bili oproščeni običajne pristojbine mestne občine.¹⁰ Poleg tega so časopisi brezplačno objavljali vabila na dobrodelne koncerte. Da so dobrodelni koncerti prinašali dobiček, ni presetljivo. Poleg brezplačnega najema dvorane je k finančnemu presežku pripomoglo tudi veliko število prodanih vstopnic.¹¹ Na koncerte sta družbi posebej vabili vojaštvo in ugledne meščane, med njimi deželnega predsednika, župana in knezoškofa, ki so dodatno prispevali dobrodelnemu skladu.¹²

Med dejavniki, ki so močno vplivali na spremenjeno repertoarno podobo ljubljanskih koncertov v vojnem času, je potrebno izpostaviti odsotnost civilnega koncertnega orkestra po razpustitvi orkestra prve Slovenske filharmonije leta 1913. Vojaške godbe v vojnih razmerah ni bilo mogoče najeti za koncert.¹³ 28. februarja in 25. marca 1915 sta vojaška orkestra 17. in 97. c. kr. pehotnega polka v ljubljanskem gledališču izjemoma nastopila na dobrodelnih koncertih v korist Rdečega križa in vojne oskrbe s simfoničnimi deli različnih skladateljev.¹⁴ Pogosto pa je v Ljubljani nameščena vojaška godba nastopila na promenadnih koncertih v parkih Zvezda in Tivoli, v Kazini in v različnih kavarnah. V časopisih lahko preberemo, da je spomladi in poleti 1917 v Ljubljani na dobrodelnih koncertih pogosto nastopila t. i. »Šoška godba«,¹⁵ vendar o njeni sestavi zaradi odsotnosti drugega gradiva ni moč sklepati. Čeprav iz objav v časopisih razberemo, da so godbene programe natisnili,¹⁶ se po do sedaj znanih podatkih ti niso ohranili. Dragocen vir za delno rekonstrukcijo repertoarja teh koncertov predstavlja spominski zapis Frana Milčinskega o promenadnem koncertu vojaške godbe 1. avgusta 1915: »Zvečer godba v Zvezdi. Čul sem: 'Kde domov mŭj', potem ploskanje. Temu je sledil 'Slovenec sem' s ploskanjem pozdravljen; šel sem še bliže, pa je iz potpurija že zazvenela 'Od Urala do Triglava', med drugimi kosi je prišla na vrsto tudi 'Lepa naša domovina' in končal se je potpuri z 'Naprej, zastava'. Burno ploskanje splošno, tudi od strani vojakov. Sledje koj s kraja s ploskanjem pozdravljeni 'Mladi vojaki'. Pa tudi Radeckega koračnica bila burno pozdravljena.«¹⁷ Godba je igrala venček takrat (in še danes) popularnih slovanskih budnic, Škroupovo *Kde*

10 Gl. IV. odborova seja dne 11. decembra 1914.

11 V prvih treh vojnih koncertnih sezonah 1914/15, 1915/16 in 1916/17 je priredila Glasbena Matica 21 koncertov ter izročila dobrodelnim ustanovam 14.456,06 kron. Gl. Mahkota, Kronika Pevskega zbora Glasbene matice v Ljubljani 1891–1941, 2. knjiga, 1. del, 229.

12 Gl. Ohranjeno vabilo v arhivu Glasbene matice v Narodni in univerzitetni knjižnici in Zapisnik V. odborove seje, ki se je vršila 1. decembra 1915.

13 Načrtovana koncerta z izvedbo Mozartovega *Rekviema* in Sattnerjeve kantate *Sočji* decembra 1916 so morali prestaviti, ker je bila prošnja odbora Glasbene matice za najem vojaške godbe, poslana v Gradec, zavržena. Šele po posredovanju polkovnika Kleinschrodta so uspeli pridobiti za sodelovanje domobransko godbo iz Zagreba. Gl. Zapisnik X. odborove seje, ki se je vršila 10. januarja 1917 in Zapisnik XIII. odborove seje, ki se je vršila 8. februarja 1917.

14 Na koncertu 28. februarja 1915 sta vojaški godbi izvedli Webrovo uverturo *Oberon*, Beethovnovno 3. simfonijo *Eroica*, Griegovo suito *Peer Gynt* in Dvořákovo *Dramatično uverturo*. Koncert se je zaključil z avstrijsko in nemško himno. Spored drugega koncerta 25. marca 1915 pa je obsegal Dvořákovo *Husitsko uverturo*, Griegovo suito *Peer Gynt*, Parmovo predigro *Lepa Adelaída*, odlomek iz Smetanove opere *Dalibor*, Bachovo *Ave Maria*, Boccherinijev *Menuet* ter Webrovo uverturo *Oberon*.

15 »Ljubljanske novice. Dobrodelni koncerti«, *Slovenec* 45, 13. 4. 1917, 3.

16 »Ljubljanske novice. Darovni dnevi od 4. do 8. oktobra«, *Slovenec* 44, 2. 10. 1916, 5.

17 Fran Milčinski, *Dnevnik 1914–1920* (Ljubljana: Slovenska matica, 2000), 124–25.

domov můj (slov. *Kje dom je moj*), danes češko himno, *Slovenec sem* Gustava Ipavca, naprev Hajdrihovega zbora *Mladini*, hrvaško budnico J. Runjanina *Lijepa naša domovino*, danes hrvaško himno, Jenkovo budnico *Naprej zastava Slave*, koračnico *Mladi vojaki* Viktorja Parme in znano Straussovo *Radetzkyjevo koračnico*, posvečeno feldmaršalu Radetzkiemu ter zmagoviti avstrijski vojski. O repertoarju promenadnih koncertov vojaških godb lahko sklepamo tudi na podlagi natisnjenih in v ljubljanski Narodni in univerzitetni knjižnici ohranjenih priredb vojaških koračnic za klavir iz tega časa.

Koncertna politika Filharmonične družbe in Glasbene matice

V vojnih letih sta Filharmonična družba in Glasbena matica skušali nadaljevati svojo koncertno politiko. Filharmonična družba je prirejala redne abonmajske (pet na leto) in izredne (slavnostne, dobrodelne) koncerte ter gostovanja. Glasbena matica je kot prej priredila dva ali tri letne društvene koncerte v sezoni ter nekaj gostovanj. Obe društvi sta organizirali tudi letne javne šolske produkcije, saj sta glasbeni šoli obeh društev kljub izrednim razmeram dobro delovali. Na programske odločitve obeh omenjenih glasbenih združenj so v času vojne bolj kot subjektivna mnenja članov umetniškega odseka vplivale objektivne možnosti za izvedbo, povezane s pridobitvijo ustreznega notnega gradiva in z možnostjo angažiranja gostujočih umetnikov. Združenji sta imeli zaradi različnega namena, zapisanega v pravilih, različno programsko politiko in svoj krog poslušalcev. Načeloma je Filharmonična družba s koncerti v prvi vrsti izpolnjevala umetniške cilje, Glasbena matica pa zaradi programske zavezanosti slovenski glasbi poleg umetniških tudi narodno-reprezentativne cilje.

Pred letom 1914 je sporede rednih abonmajskih koncertov Filharmonične družbe po zgledu sočasno uveljavljane koncertne prakse v prestolnici, na Dunaju, zaznamoval inštrumentalni repertoar: simfonična in komorna dela ter solistične inštrumentalne točke. Brez pomoči poklicnih glasbenikov oziroma le z društvenimi člani Filharmonične družba po začetku vojne ni mogla organizirati izvedb zahtevnih orkestralnih del kot prej, zato so simfonični repertoar nadomeščali s komornimi skladbami in solističnimi točkami. Na koncertih je nastopal ljubiteljski godalni orkester, sestavljen iz družbinih članov in kvartet, ki so ga sestavljali učitelji družbine glasbene šole. V nasprotju z omenjenimi koncerti je letne društvene koncerte Glasbene matice pred prvo vojno zaznamoval vokalni in vokalno-inštrumentalni repertoar: oratoriji, kantate, zbori in samospevi.¹⁸ Med vojno pa so le izjemoma zmogli organizirati izvedbe vokalno-inštrumentalnih del z orkestrom, zato so na sporedih društvenih koncertov prevladovali samospevi, klavirske točke in zbori. Osrednje izvajalsko telo je ostal relativno številčen društveni ljubiteljski pevski zbor. Vpoklicane moške člane zbora so delno nadomestili s pevci šolskega zbora, povabili so tudi večje število pevk. Zbor je sestavljalo še vedno zavidljivo število pevcev, preko sto,¹⁹ vendar so zaradi premoči ženskih, zlasti

18 Več gl. Nataša Cigoj Krstulović, »Povzdignimo krepke glase domovini v slavo!: koncerti Glasbene matice do prve vojne«. V *Zbornik ob jubileju Jožeta Sivca*, ur. Jurij Snoj in Darja Frelj (Ljubljana: Založba ZRC 2000), 181–92.

19 Novembra 1915 so na rednem letnem občnem zboru Glasbene matice zapisali, da ima pevski zbor 73 pevk in 43 pevcev, skupno 116 članov. Gl. Mahkota, *Kronika Pevskega zbora Glasbene matice v Ljubljani 1891–1941* (2. knjiga, 1. del, 218).

mlajših glasov, kritiki opazili glasovno neizenačenost.²⁰ Na koncertih obeh omenjenih ljubljanskih glasbenih združenj so kot solisti nastopali društveni člani ter učitelji in učenci društvenih glasbenih šol.

Poleg umetniškega sta društvi z nekaterimi izrednimi koncerti in repertoarjem izražali tudi kulturno-propagandne namene. Po začetku vojne sta navdušenje zanjo in naklonjenost monarhiji izkazovali obe društvi. V tem pogledu sta nazorna slavnostna koncerta, ki sta ju v začetku decembra 1914 društvi priredili v čast 66-letnice vladanja cesarja Franca Jožefa. Odbor Glasbene matice je cesarja Franca Jožefa smatral za »očeta Slovencev«, kar je zapisal v najavi koncerta, objavljeni v časopisu Slovenski narod: »Ni ga vladarja, ki bi živel edino v blagor svojih podložnikov [...]. Zato ga bo proslavila hvaležno Glasbena matica po svoji najboljši moči kot očeta Slovencev. Izvajale se bodo izključno slovenske skladbe domačih skladateljev in slovenske narodne. Sodelovale bodo le domače, v društveni šoli izvežbane moči.«²¹ Spored je obsegal slovenske ume-
tne in ljudske pesmi, uvedlo ga je zborovsko petje avstrijske cesarske himne, ki so jo poslušalci v Narodnem domu poslušali stoje.²² V nasprotju z omenjenim slovensko naravnanim repertoarjem so koncert Filharmonične družbe zaznamovala dela dveh »velikih« nemških skladateljev – J. S. Bacha in C. M. Webra. Uvedla ga je Webrova *Slavnostna uvertura* in množično petje dveh političnih glasbenih simbolov – himne avstrijskega cesarstva in himne nemškega cesarstva *Heil dir im Siegerkranz*. Sledila je Bachova harmonizacija protestantskega koral *Ein feste Burg ist unser Gott*, Bachov *Koncert za violino in godala v a-molu* ter nemški moški zbori.²³ Zbor je v naslednjih letih na koncertih Filharmonične družbe nastopil le izjemoma, vedno s kulturno-propagandnim namenom, kar kažejo tudi izvedene priložnostne skladbe.²⁴

Poleg koncerta ob 66-letnici vladanja cesarja Franca Jožefa decembra 1914 je odbor Glasbene matice vdanost cesarju izkazal še oktobra 1916 z organizacijo koncerta ob njegovem godovnem prazniku in februarja 1917 s koncertom v počastitev njegovega spomina. Po njegovi smrti, ko je bil razpad cesarstva neizogiben in je ideja o združitvi jugoslovanskih narodov postajala vse bolj uresničljiva, se je Glasbena matica aprila 1918 s Slavnostno akademijo poklonila Janezu Evangelistu Kreku, nasprotniku monarhije, »mislecu in voditelju jugoslovanskega naroda.«²⁵

Da sta v zadnji vojni koncertni sezoni 1917/18 in v času usodnih političnih sprememb slovensko-jugoslovanska kulturna propaganda na eni strani in avstrijsko-nemška

20 Franc Kimovec je pohvalil izvedbo Mozartovega *Rekvijema* decembra 1915 pod Hubadovim vodstvom in omenil glasovno neizenačenost zboru: »Zbor se je zdel glede materjala – kar je jako čudno – boljši v moškem, nego ženskem zboru. Pri ženskah, zlasti sopranih, se je čutilo kot da veliko preveč sape potrošijo. Bržkone je temu neugodnemu vtisu v gotovih legah nekoliko kriva jako velika mladost ženskega glasovnega materjala.« Gl. K [Franc Kimovec], »Veliki dobrodelni koncert Glasbene matice«, *Slovenec* 43, 10. 12. 1915, 2.

21 »Koncert Glasbene matice dne 2. decembra t. l.«, *Slovenski narod* 47, 28. 11. 1914, 4.

22 Iz časopisnega poročila izvemo tudi, da so sicer maloštevilnemu poslušalstvu najbolj ugajale priredbe koroških ljudskih. Gl. »Dobrodelni koncert Glasbene Matice«, *Slovenski narod* 47, 4. 12. 1914, 3.

23 J. [Januschowsky], »Das Regierungsjubiläum des Kaisers. Vaterländische Festaufführungen«, *Laibacher Zeitung* 133, 3. 12. 1914, 2438.

24 Na izrednem dobrodelnem koncertu Filharmonične družbe 5. maja 1916 so nastopili pevci Nemškega pevskega društva z nemško-avstrijskim repertoarjem in uvodoma zapeli Gulbinsov zbor *Dem Vaterlande* (bes. A. M. Arndt), 2. aprila 1917 pa so v počastitev novega avstrijskega vladarja Karla zapeli skladbo Franza Löfflerja na priložnostno besedilo *Huldigungsfestgesang »Heil Karl dem österreichischem Kaiser«*.

25 »Naznanilo o Krekovi smrti«, *Dom in svet* 30, št. 11–12 (1917): 304.

na drugi strani postali bolj izraziti, poleg namena izrednih koncertov Glasbene matice in Filharmonične družbe simptomatično razkrivata tudi narodna pripadnost uveljavljenih gostujočih glasbenikov in repertoar.

Repertoar in prve izvedbe na koncertih Glasbene matice²⁶

Osrednje izvajalsko telo na koncertih Glasbene matice je ostal društveni zbor. Zaradi omenjenih težav pri najemanju orkestra so po začetku vojne le izjemoma lahko organizirali izvedbe večjih vokalno-instrumentalnih del, ki so bila osrednje točke sporedov društvenih predvojnih koncertov. V vojnem času so po nekaj letih spet organizirali dve izvedbi Mozartovega *Rekviema*:²⁷ decembra 1915 v unionski dvorani z vojaško godbo 97. c. kr. pešpolka in s harmonijem ter v spomin umrlega cesarja Franca Jožefa februarja 1917 v frančiškanski cerkvi z orkestrom 25. domobranskega polka iz Zagreba in z orglami. Ta orkester je nastopil tudi 14. in 15. februarja 1917, ko so krstno izvedli Sattnerjevo kantato *Soči* (bes. S. Gregorčič).

Umetniški odsek Glasbene matice²⁸ je imel kljub prizadevanjem v času prve vojne skromne možnosti za izvedbe novih izvornih slovenskih del. Prenehanje revije *Novi akordi* in močno ovirano delovanje osrednje slovenske glasbene založbe Glasbene matice sta pri Slovencih povzročili opazno zmanjšanje glasbene produkcije, saj ustvarjalci niso dobili prave spodbude. Poleg tega je začetek 20. stoletja zaznamovala še menjava skladateljskih generacij. Leta 1909 je umrl Benjamin Ipavec, novembra 1914 so pospremili na zadnjo pot Davorina Jenka, leta 1917 Frana Gerbiča in nekaj let zatem še Antona Foersterja. Skladatelji mlajše generacije so vstopali v slovenski glasbeni prostor postopoma, nekateri med njimi so bili vpoklicani k vojakom, med njimi tudi Emil Adamič. V štirih vojnih koncertnih sezonah je Matej Hubad z zborom naštudiral nove skladbe Lajovica, Adamiča, Premrla, Schwaba, Mirka, Kreka in Pavčiča za moški in mešani zbor, objavljene že pred začetkom vojne, ženske zборе Lajovica in Pavčiča ter omenjeno Sattnerjevo kantato *Soči*.

Tudi pevski solisti so na koncertih nastopali z že znanimi in nekaterimi novimi skladbami. Kot solisti so nastopali člani zbora, med drugimi vidnejšimi pevske solisti pa je potrebno omeniti Hubadove učence: tenorista in absolventa dunajskega konservatorija Josipa Rijavca, sopranistko Pavlo Lovše, tenorista Leopolda Kovača, basista Josipa Križaja ter altistko in absolventko dunajskega konservatorija Cirilo Medved. Poslušalcem so predstavili sodobni slovenski pesemski repertoar, samospeve Lajovica, Kreka, Adamiča in Pavčiča, med katerimi so po številu izstopali Lajovčevi. Za poslušalce, ki so bili navajeni poslušati v kompozicijskem in umetniškem smislu bolj preproste skladbe, so pomenili ti samospevi, po mnenju Dragotina Cvetka »najmočnejše osebnosti« mlajše generacije

26 Glej popis koncertov Glasbene matice v času prve svetovne vojne v prilogi tega članka.

27 Izvedbo Mozartovega *Rekviema* z društvenim zborom je Glasbena matica prvič organizirala že leta 1897, ponovno leta 1898 ob smrti avstrijske kraljice Elizabete ter leta 1900 v proslavo stoletnice Prešernovega rojstva.

28 Julija 1914 so pri Glasbeni matici izvolili nov odbor s predsednikom Franom Hubadom na čelu in med odborniki izvolili člane umetniškega odseka. Sestavljali so ga Matej Hubad, Hugolin Sattner, Stanko Premrl, Fran Gerbič, Josip Mantuani, Josip Vedral in Josip Pavčič. Anton Razinger je naslednje leto nadomestil Mantuanija, ta pa je v letu 1917/18 namesto preminulega Gerbiča spet postal član in hkrati predsednik društva.

slovenskih ustvarjalcev, nekakšen »preizkusni kamen«.²⁹ Opazen delež zavzemajo zlasti v poustvarjenem repertoarju J. Rijavca. Poleg Lajovčevih sta pozornost kritikov pritegnili tudi novi Pavčičevi pesmi *Uspavanka* in *Mehurčki* na Župančičevo besedilo, ki jih je aprila 1916 predstavila ljubljanskemu občinstvu Pavla Lovše.³⁰ Naslednje leto je omenjeni Pavčičevi skladbi skupaj z njegovim *Ciciban-Cicifuj* in Gerbičevim *Na prejo* (vsi na Župančičeva besedila) izdala Glasbena matica v zvezku *Štirje samospevi*. Med pomembnejšimi pevskimi nastopi v času vojne je potrebno izpostaviti vsaj še nastope Josipa Križaja, enega najvidnejših slovenskih basistov svojega časa.³¹ Sodeloval je kot solist v obeh medvojnih izvedbah Mozartovega *Rekviema* ter v krstni izvedbi Sattnerjeve kantate *Soči*. Poleg tega je s slovenskim pesemskim repertoarjem nastopil tudi na koncertih z mešanim sporedom in skupaj s pianistom Cirilom Ličarjem leta 1918.

Manjši repertoarni delež so na koncertih Glasbene matice zavzemale instrumentalne točke. Med klavirskim repertoarjem, ki so ga predstavili domači umetniki, praški študentje Janko Ravnik,³² Dana Kobler³³ in Ciril Ličar,³⁴ je potrebno vsekakor izpostaviti skladbe sodobnega češkega ustvarjalca Vítězslava Nováka. Občasno je Glasbena matica organizirala tudi gostovanja hrvaških in čeških glasbenikov. Mladi, a že uveljavljeni in na Dunaju šolani hrvaški violinist Zlatko Baloković je prvič v Ljubljani nastopil 4. oktobra 1915 v dvorani Union, zanimanje poslušalcev je bilo izjemno.³⁵ Igral je *Violinski koncert v a-molu* istega leta umrlega avstrijskega skladatelja Karla Goldmarka iz leta 1878 ter skladbe Corellija, Ševčíka, Moszkowskega, Sarasateja in Paganinija. V Ljubljani je Baloković med prvo vojno nastopil še trikrat. Občinstvo je pritegnil tudi nastop mladega hrvaškega violončelista Jurota Tkalcíča, ki je 12. februarja in 10. oktobra 1916 poleg standardnega solističnega repertoarja za violončelo igral tudi svoje skladbe. Med gostujočimi umetniki je potrebno omeniti še nastope priznanih čeških umetnikov: violinista in častnega člana Glasbene matice – Františka Ondříčka (1917), Jaroslava Kociána (1918) in Češkega kvarteta, ki so ga sestavljali Karel Hoffmann, Josef Suk, Jeří Herold in Ladislav Zelenka. Slednji je ljubljanskemu občinstvu 9. decembra 1916 predstavil dela čeških skladateljev Dvořáka in Smetane ter sodobno delo svojega člana J. Suka, njegov *Godalni kvartet v B-duru op. 11*.³⁶ Ta kvartet je nastopil v Ljubljani tudi konec 1917 in v začetku 1918 še na treh koncertih.

29 Dragotin Cvetko, *Glasbeni svet Antona Lajovca* (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1985), 46–47.

30 Pavla Lovše (1891–1964) je nastopila na koncertih Glasbene matice kot solistka že 1909, potem v izvedbah Sattnerjevega oratorija *Vnebovzetje* leta 1912. Na koncertu aprila 1916 je poleg Pavčičevih pesmi zapela še Lajovčev samospev *Bujni vetri v polju* (bes. Koljcov, prev. Zupančič) ter oper(et)ne arije.

31 Josip Križaj (1887–1968) je prvič na koncertih Glasbene matice nastopil že 1909 in potem 1912 v izvedbi Sattnerjevega oratorija *Vnebovzetje*. Od 1913 je bil angažiran v gledališču v Zagrebu.

32 Janko Ravnik (1891–1981), takrat še študent v Pragi, je 10. aprila 1915 predstavil ljubljanskemu občinstvu sodobni klavirski skladbi Vitezslava Nováka *Balada v e-molu* in *Valaški ples*, po mnenju Premrla pa se je izkazal tudi kot odličien spremljevalec (Julija Betetta) na klavirju. Gl. Stanko Premrl, »Koncert Glasbene Matice«, *Cerkveni glasbenik* 28, št. 5 (1915): 175.

33 Dana Kobler (1891–1929) je prvič javno nastopila na koncertu Glasbene matice še kot študentka 7. maja 1915 v dvorani Narodnega doma s Chopinovo *Fantazijo v f-molu* in skladbo *Slavnosti čeških kmetov* B. Smetane.

34 Ciril Ličar (1894–1957) je na koncertu Glasbene matice prvič javno nastopil 11. januarja 1918 in predstavil *Sonato op. 24* V. Nováka, *Etudo v b-molu* K. Szymanowskega, skladbi B. Smetane *Polka* in *Slepička* ter Lisztovo *Polonezo v E-duru*. 4. maja istega leta je nastopil v unionski dvorani kot spremljevalec češkega violinista Jaroslava Kociána in z igranjem Lisztovih variacij navdušil kritika Zorka Prelovca. Gl. Z. P. [Zorko Prelovec], »Iz umetniškega sveta. Koncert Kocián – Ličar«, *Učiteljski tovariš* 48, št. 11 (1918): 1.

35 Baloković se je odrekel honorarju v korist sirotam padlih slovenskih vojakov. Koncert je bil zelo dobro obiskan in Glasbena matica je oddala ljubljanski mestni občini za dobrodelne namene 1.298,73 kron. Gl. Zapisnik III. odboroze seje 17. oktobra 1915.

36 Člani Češkega kvarteta so poleg »najnovejšega« Sukovega izvedli še »muzikalno najgloblji« Dvořákov *Godalni kvartet v a-molu op. 105* in »poslušalcu splošno najbližji« godalni kvartet *Iz mojega življenja* B. Smetane. Gl. P., »Dnevne vesti. Koncert Glasbene Matice«, *Slovenski narod* 49, 11. 12. 1916, 3.

Repertoar in prve izvedbe na koncertih Filharmonične družbe³⁷

Programsko jedro medvojnih koncertov Filharmonične družbe so predstavljale solistične in komorne skladbe.³⁸ Repertoarni prerez koncertov v štirih vojnih koncertnih sezonah kaže prevlado nemškega (avstrijskega) repertoarja, kar pa je glede na splošno stanje evropskega glasbenega razvoja na področju instrumentalne glasbe in umetniške cilje, ki jih je zasledovala ta družba, tudi razumljivo. Repertoarna stalnica so bile izvedbe del družbinih častnih članov – Beethovna in Brahmsa, pogosto so bila izvedena tudi dela Bacha, Mozarta, Haydna, Schuberta, Schumanna, R. Straussa in Wagnerja, pa tudi dela skladateljev drugih narodnosti. Poleg del klasičnega in romantičnega repertoarja so izvajali tudi dela sodobnih skladateljev, med njimi skladbe v začetku 1915 umrlega avstrijskega skladatelja Karla Goldmarka in častnega člana Wilhelma Kienzla. Med prvimi izvedbami na koncertih Filharmonične družbe je potrebno izpostaviti skladbe na Slovenskem živečih ustvarjalcev: komorni deli družbinega učitelja Josefa Zöhrerja *Sekstet za godala v d-molu op. 39* (izv. 24. septembra 1915) in *Štiri skladbe za godala* (*Vier Tonstücke für Streichorchester: Introduction, Kanon, Serenade, Rondino*, izv. 2. aprila 1917), samospjev družbinega ravnatelja Rudolfa von Weiss-Ostborna *Herbst* (bes. M. Kalbeck, izv. 12. maja 1918) ter orkestralno skladbo *Tonstück* Celjana Antona Rojica (izv. 12. aprila 1916).

Filharmonična družba je organizirala gostovanja bolj pogosto kot Glasbena matica. Soliste je vabila predvsem iz Dunaja.³⁹ Glede na dinamiko političnih sprememb je simptomatično, da je družba v četrti vojni koncertni sezoni organizirala poleg rednih abonmajskih koncertov kar 11 izrednih koncertov in povabila nastopat slavne nemške glasbenike. V Unionski dvorani je kar na treh koncertih nastopila nemška sopranistka Gertrude Förstel ter poleg opernih arij predstavila ljubljanskemu občinstvu tudi sodoben pesemski repertoar G. Mahlerja, H. Wolfa in R. Straussa. Nastop slovitega nemškega pianista Wilhelma Backhausu v Deželnem gledališču 19. novembra 1917, na katerem je igral skladbe Beethovna, Liszta in Chopina, je navdušil polno dvorano in kritika revije *Dom in svet*, takrat komaj sedemnajstletnega Lucijana M. Škerjanca.⁴⁰ Z Wagnerjevimi opernimi spevi in nemškimi pesmimi (Blümel, Wolf, Loewe, Reger) je nastopil baritonist Emmerich Schreiner. Večkrat je z različnimi deli uveljavljenega pianističnega repertoarja nastopil nemški pianist Alfred Hoehn. Na zadnjem koncertu, ki ga je pred njeno ukinitvijo organizirala Filharmonična družba 25. oktobra 1918, je Hoehn nastopil s skladbami Brahmsa, Beethovna, Chopina in Schumanna.

Pogosta gostovanja uveljavljenih nemških umetnikov, ki jih je povabila Filharmonična družba v Ljubljano v zadnji vojni koncertni sezoni, so imela jasen

37 Več o koncertnem delovanju Filharmonične družbe med prvo svetovno vojno in popis sporedov glej v Primož Kuret, *Ljubljanska Filharmonična družba 1794–1919: kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij* (Ljubljana: Nova revija, 2005), 417–43 in 758–70 ter Primož Kuret, *Glasbena Ljubljana* (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1985), 162–201 in 272–80.

38 Od jeseni 1914 je na koncertih Filharmonične družbe poleg godalnega orkestra, ki so ga sestavljali društveni člani, učitelji in učenci društvene šole, postal osrednje izvajalsko telo tudi društveni godalni kvartet. Vodil ga je učitelj Hans Gerstner, ki je po vpoklicu Rudolfa Weiss-Ostborna 1914 prevzel tudi vodstvo koncertov. Kot solisti so nastopali učitelji društvene šole, med njimi do 1916 obetavni pianist Julius Varga.

39 Na koncertih Filharmonične družbe so med drugimi nastopali priznani dunajski glasbeniki: violončelist Paul Grümmer (1915, 1918), violinist Willy Burmester (1915, 1917), violinistka Nora Duesberg (1916, 1918) in pianist Paul Weingartner (1918).

40 Lucijan M. Škerjanc, »Backhausov koncert«, *Dom in svet* 31, št. 1 (1918): 48.

kulturno-propagandni namen. Takšno nalogo so izpolnjevali tudi zbor, ki je z izvedbami skladb nemške glasbene dediščine izjemoma spet nastopil na izrednem koncertu Filharmonične družbe 4. maja 1918, ter nastopa vojaške godbe v začetku istega leta. Februarja 1918 so Ljubljančani po treh letih spet lahko prisluhnili simfoničnemu repertoarju, ko je nastopila vojaška godba 27. c. kr. polka pod vodstvom Antona Zanettija in med drugim prvič izvedla dve simfonični deli sodobnih avstrijskih skladateljev Aloisa Pachernegga in Richarda Stöhra. Aprila istega leta je na izrednem dobrodelnem koncertu nastopil vojaški orkester pod vodstvom dirigenta Theodorja Christopha spet v dvorani društvene hiše Tonhalle z reprezentativnim nemškim simfoničnim programom: Beethovnov *Eroico*, Straussovo simfonično pesnitvijo *Tod und Verklärung* (*Smrt in poveličanje*) in Wagnerjevo uverturo *Meistersinger* (*Mojstri pevci*) ter Lisztovo *Madžarsko rapsodijo št. 1*.

Učinkovanje glasbe na poslušalce: Premrlova zbora *Slovenska govorica in Zdravica*

Recepcija koncertov je bila odgovor zgodovinskega obdobja, ki je bil določen tudi z družbenim in kulturnim okoljem. Kako je bila glasba slišana, sprejeta in doživeta, oziroma kako je učinkovala v danem zgodovinskem in kulturnem kontekstu, je bilo odvisno od izkušenj, idej, misli in predstav tedanjega poslušalca. Kritike s koncertov je redno objavljala časopis *Laibacher Zeitung*, poročila so natisnili v časopisih *Slovenski narod* in (občasno) *Slovenec*, v revijah *Dom in svet*, *Cerkveni glasbenik* in tudi *Učiteljski tovariš*. Slovenski pisци so le redko napisali slabo oceno in izražali manj spodbudno mnenje o novih slovenskih skladbah,⁴¹ običajno pa so pisali o pozitivnem, celo navdušenem sprejemu poslušalcev. Poleg priredb slovenskih (in hrvaških!) ljudskih pesmi so bile na koncertih Glasbene matice v Ljubljani med recepcijsko najbolj uspešnimi zborovskimi skladbami Adamičeva *Mlad junak po vasi jezdi* (bes. C. Golar)⁴² ter Premrlovi uglasbitvi *Slovenska govorica* (bes. A. Medved) ter *Zdravica* (bes. F. Prešern). Čeprav Premrlov namen ni bil napisati »političnih pesmi«, pa lahko zaradi učinka ob prvi izvedbi zborov *Slovenska govorica* in *Zdravica* prepoznamo njuno politično konotacijo. Prav zaradi »aktivne vloge poslušalcev« sta, v skladu z opredelitvijo Hanns-Wernerja Heisterja,⁴³ namreč skladbi dobili tak pomen.

Med kritičnimi zapisi je zanimiv odmev po koncertu ob 25. obletnici Pevskega zborra Glasbene matice 6. in 7. maja 1916. Spored je obsegal raznolike skladbe: uvedlo ga je petje obvezne Cesarske pesmi, sledili so štirje že znani Gallusovi moteti in prva izvedba

41 Poročevalca Fr. K. (Franceta Kobala) izvedba petih Lajovčevih skladb za ženski zbor na koncertu Glasbene matice 18. novembra 1917 ni navdušila zaradi preštevilnega ženskega zborra (okrog sto pevk). Gl. Fr. K., »Das Konzert der Glasbena Matica«, *Laibacher Zeitung* 136, 23. 11. 1917, 1721.

42 Golarjevo besedilo *Mlad junak po vasi jezdi* je bilo objavljeno v njegovi pesniški zbirki *Pisano polje*, izdani 1910. Vsebinska se nanaša na vojaške spopade avstrijske vojske pred 1914. Adamičev zbor je bil prvič izveden že leta 1912 na koncertu Pevskega društva Ljubljanski zvon. Gl. a. [Emil Adamič], »Iz umetniškega sveta. Tri nove skladbe Emila Adamiča«, *Učiteljski tovariš* 52, št. 45 (1912): 1.

43 Hanns-Werner Heister, »Politische Musik«, *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, 2. izdaja, ur. Ludwig Finscher, Sachteil, zv. 7 (Bärenreiter: Kassel etc., 1997), stolp. 1661–1682.

njegovega madrigala *Diversos diversa iuvant*,⁴⁴ priložnostni Adamičev zbor Mlad junak po vasi jezdi, Premrlov zbor Slovenska govoricica ter priredbe hrvaških ljudskih pesmi. Stanko Premrl se je v kritiki posvetil predvsem izvedbam Gallusovih skladb, ob koncu pa omenil tudi navdušen sprejem svoje skladbe Slovenska govoricica, ki ga je pripisal priložnostnemu besedilu.⁴⁵ Kako je na poslušalce učinkovala priložnostna Premrlova *Slovenska govoricica*, slikovito opišeta nepodpisana poročevalca v časopisu *Slovenski narod*: »Času primerna in potrebna je bila pesem 'Slovenska govoricica', topla in vseskozi odlična pesem Stanka Premrla. Šla je tako do srca, da jo je moral zbor oba večera ponavljati. Dalje je pel zbor dve hrvatski narodni pesmi in znano Adamičevo 'Mlad junak po vasi jezdi'. Skladbe same in izvrstno izvajanje, vse to je rodilo najboljše uspehe in viharje hvale...«⁴⁶ in v časopisu *Slovenec*: »Izmed novejših skladb se je kot novost pela Premrlova 'Slovenska govoricica', ki je močno učinkovala, nič manj po svojem besedilu, ki so v njem utelešena skrita – skoraj bi rekel – skrivana čustva naših src, kot po svoji mehki, za ognjevito besedilo skoraj premalo razžarjeni in razvneti muziki.«⁴⁷ Nedvomno je na takšen odziv poslušalcev vplivalo priložnostno Medvedovo besedilo, saj je bil slovenski jezik temelj in esenca narodove identitete. Premrla je k uglasbitvi vodil klic dolžnosti, da mora napisati uporabno pesem, primerno času in izvajalskim možnostim. Z nezapletenimi, bolj tradicionalnimi kot pa modernimi glasbenimi sredstvi je skladatelj podprl vsebino besedila: glasbeni ritem sledi besednemu, melodija in harmonija redko izstopata iz tonalnih okvirjev. Odbor Glasbene matice se je odločil, da društvena založba kljub težkim razmeram izjemoma izda obe omenjeni priložnostni skladbi, Adamičevo *Mlad junak po vasi jezdi* in Premrlovo *Slovenska govoricica*, skupaj s Foersterjevim zborom *Straža ob Adriji* v zvezku *Trije mešani zbori* (izd. 1917).

Spontani čustveni odzivi poslušalstva na koncertih Glasbene matice so se stopnjevali pred koncem vojne, ko je bilo slutiti politične spremembe in razpad monarhije. Kako so naklonjenost jugoslovanski ideji ter samostojni skupnosti treh južnoslovanskih narodov stopnjevali buren odziv poslušalcev ob izvedbah priložnostnih skladb, razkrivajo časopisna poročila. Čeprav je Premrlova *Slovenska govoricica* ob izvedbi »močno učinkovala« na poslušalce, ni imela tako daljnosežnega učinka kot prva izvedba Premrlove *Zdravice* naslednje leto na koncertu 18. novembra 1917 v Unionu. Ta koncert ima poseben pomen za zgodovino aktualne državne slovenske himne. Kakšen je bil učinek *Zdravice* na poslušalce, nazorno piše nepodpisani poročevalec v časopisu *Slovenski narod*: »Stanko Premrl je imel na sporedu dve pesmi. Učinkovala je posebno Prešernova 'Zdravica'. Dasi ravno dela z efekti, ne prinaša pravzaprav pesem ničesar posebno originalnega v kompoziciji, tudi ne v izražanju, nasprotno bi se reklo lahko, da se preveč sili v obliko himne. In vendar je imela pesem velik uspeh ter izzvala naravnost frenetično navdušenje. To je pač to pot – oprostite mi naj skladatelj – pripisati najbolj Prešernu in današnjim časom. Ali

44 Za izvedbo Gallusih skladb po dobrih dvajsetih letih, odkar so motete prvič zapeli na »zgodovinskem koncertu« (1892) ob 300-letnici smrti na Slovenskem rojenega skladatelja, in za prvo izvedbo madrigala je bil zaslužen Josip Mantuani, ki je koncert pospremil z daljšim zapisom o skladatelju v reviji *Dom in svet*. Gl. Josip Mantuani, »Jakob Gallus-Petelin«, *Dom in svet* 29, št. 5–6 (1916):156–59.

45 Premrl je zapisal tudi: »V nadaljnjem sporedu je zbor izvajal novejšje skladbe: mojo 'Slovensko govoricico', ki ja bila obakrat navdušeno sprejeta, k čemur pa je seveda tudi lepo, preiskreno Medvedovo besedilo obilo pripomoglo.« Gl. Stanko Premrl, »Matična koncerta 6. in 7. maja«, *Dom in svet* 29, št. 5–6 (1916): 162–64.

46 P., »Jubilejna in dobrodelna koncerta Glasbene Matice«, *Slovenski narod* 49, 9. 5. 1916, 3.

47 F.-lj., »Glasba. Matični koncert«, *Slovenec* 44, 11. 5. 1916, 2.

more ostati srce, ki je prišlo, da se navžije čustev, izraženih v harmonijah, mirno, če mu v veličastnih, kot v jeklo vlitih akordih, proglašajš svobodo narodov, konec vojne?»⁴⁸ Tudi sam skladatelj je navdušenje poslušalcev pripisal zgodovinskemu trenutku in tedaj spet aktualnemu Prešernovemu besedilu: »Največ navdušenja pa je izzvala moja 'Zdravica', karmoč preprosta skladba že starejšega datuma, ki se mi o njej ni niti sanjalo, da jo bodo kdaj izvajali na koncertu. Izvajali so jo res imenitno, zlasti ritmično tako eksaktno in ognjevitno, da je s pomembnim in ravno sedaj aktualnim dr. Prešernovim besedilom vred morala vzdramiti vsakogar, ki čuti slovensko in slovansko.«⁴⁹ Izjemen uspeh te skladbe je spodbudil odbornike Glasbene matice, da so na seji odbora razpravljali, da bi skladbo, ki je bila prvič objavljena v reviji *Novi akordi* 1906, ponatisnili in s tem omogočili njeno lažjo in hitrejšo distribucijo.⁵⁰ Prav navdušenje zbranih ob prvi izvedbi in na naslednjih koncertih v času razpadanja monarhije in rojevanja nove državne skupnosti, je zapisalo prihodnje življenje in usodo te Premrlove skladbe. Slovenci so jo več desetletij kasneje izbrali za svojo prvo uradno državno himno samostojne Slovenije.⁵¹

Aprila 1918 se je Glasbena matica s Slavnostno akademijo poklonila spominu na umrlega politika, organizatorja krščanskega socialnega gibanja in podpisnika majniške deklaracije Janeza Evangelista Kreka. Ta glasbena prireditev je imela zaradi govora in tudi repertoarja videz glasbeno-politične manifestacije. Pevski spored Krekove akademije je bil sestavljen, kot je zapisal kronist Karel Mahkota, »v smislu jugoslovanskega bratstva.«⁵² Poleg Gallusove skladbe *Ecce quomodo moritur iustus* in *Slavnostnega speva* društvenega častnega člana Dvořáka so peli še priredbe slovenskih, hrvaških in srbskih (sic!) ljudskih pesmi. Namesto prej obvezne cesarske himne na začetku koncerta je imela himnični pomen Premrlova *Zdravica* na koncu koncerta. Zaključila je tudi program naslednjega priložnostnega »Koncerta na čast slovenskim gostom«, ki so ga priredili ob ustanovitvi Jugoslovanske narodne stranke 29. junija 1918 v dvorani Union. Poleg jasno izražene priložnosti je tudi izbor izvedenih glasbenih točk – zbori slovenskih skladateljev ter zborovske priredbe slovenskih in hrvaških ljudskih pesmi – imel politično-propagandno noto. Nepodpisani poročevalec je v časopisu *Slovenski narod* zapisal, da je »narodna pesem jugoslovanskega naroda v interpretaciji odličnih jugoslovanskih skladateljev na tem koncertu žela pravi triumf«, kar sta potrdila »burno ploskanje občinstva in navdušeno razpoloženje.«⁵³

Štiri vojne koncertne sezone: med umetnostjo in domoljubjem

Podoba glasbenega življenja Ljubljane med prvo svetovno vojno razkriva, kako so leta svetovne kataklizme vplivala na poustvarjalno in recepcijsko raven glasbe. Izredne

48 Anonimno, »Koncert Glasbene Matice«, *Slovenski narod* 50, 20. 11. 1917, 3.

49 Stanko Premrl, »Koncert Glasbene matice«, *Dom in svet* 30, št. 11–12 (1917): 352.

50 V zapisniku VIII. odborove seje Glasbene matice 30. decembra 1917 beremo: »Račić nasvetuje, da naj Glasbena Matica prevzame ponatis gosp. Premrlova Napitnica za mešani zbor.«

51 Nataša Cigoj Krstulović, »Himna kot simbol naroda: premislek ob stoletnici Premrlove *Zdravice*«, *De musica disserenda* 1, št. 1 (2005): 11–28.

52 Mahkota, Kronika Pevskega zbora Glasbene matice v Ljubljani 1981–1914, 2. knjiga, 1. del, 238–39.

53 »Koncert Glasbene Matice«, *Slovenski narod* 51, 2. 7. 1918, 2.

razmere so vplivale na izvedbeno prakso in repertoar, dobrodelni koncerti pa so imeli tudi družbeni in ekonomski učinek. Koncertni dogodki so običajno pritegnili polno dvorano poslušalcev, večkrat so bili celo razprodani, saj so v času »vojske, kuge in lakote«⁵⁴ dajali smisel in privid običajnega vsakdanjega meščanskega življenja, po drugi strani pa so Ljubljančane zaradi dobrodelnega namena k obisku koncertov spodbujali tudi občutki solidarnosti. Domoljubna občutja poslušalcev je na začetku koncertov sicer uglasilo petje ali igranje himne avstrijskega cesarstva, a kljub izrednim razmeram so izbor repertoarja, vsaj v prvih treh vojnih koncertnih sezonah, vodila predvsem umetniška načela. Število prvih izvedb novih skladb je bilo v primerjavi s preteklimi sezonami v skladu z oteževalnimi okoliščinami manjše, a po drugi strani delež repertoarja lažjega žanra, ki bi na dobrodelne koncerte pritegnil večje število poslušalcev in delež priložnostnih skladb, nista bila izstopajoča.

Čas kolektivne patriotske omame od 1914 do 1918 je sprožal intenzivna narodnozavedna kolektivna občutja poslušalcev. Kulturno-propagandno funkcijo glasbe v zaledju vojnih spopadov lahko prepoznavamo na ravni recepcije v učinku, ki so ga imele poustvarjene skladbe na čustva poslušalcev. Kako je glasba v času intenzivnejših političnih sprememb izpolnjevala zunajglasbene naloge, dobro ponazori recepcija zadnje, četrte vojne koncertne sezone. Petje priložnostnih skladb v slovenskem jeziku je razvnemalo srca slovensko čutečih ljudi in imelo mobilizacijsko moč. Gregorčičevo besedilo *Soči*, ki ga je uglasbil Sattner, njegovo besedilo *V pepelnični noči*, prebrano na koncertu Glasbene matice, ter sedma kitica Prešernove *Zdravice v Premrlovi* uglasbitvi so v mesecih pred koncem vojne s svojim sporočilom spodbudili močne čustvene odzive poslušalcev in krepili narodovo samozavest. Po drugi strani so znani dunajski in nemški solisti na koncertih Filharmonične družbe s svojimi nastopi in repertoarjem tako kot drugod po Evropi tudi v Ljubljani imeli kulturno-politično nalogo prikazati pomen in moč nemške kulture, spodbujati ljubezen do monarhije in vnemati poslušalce za nemško idejo.

Po koncu prve vojne je zaradi spremenjenih razmer in reorganiziranja Filharmonične družbe presahnil velik del ljubljanskega koncertnega življenja. Koncertno življenje je močno osiromašila izguba rednih komornih in simfoničnih koncertov ter gostovanj priznanih avstrijskih in nemških umetnikov, ki jih je ta družba organizirala. Ob zasledovanju umetniških ciljev in prizadevanjih Slovencev za napredek izvirne orkestralne in komorne ustvarjalnosti ter poustvarjalnosti je v programski politiki koncertov Glasbene matice tudi po koncu prve vojne zaznati še vedno prisotno kulturno-propagandno in narodno-reprezentativno komponento.⁵⁵ Novembra 1918 je Glasbena matica priredila Koncert na čast srbskim junakom z repertoarjem, ki jasno kaže politično noto. Naklonjenost povezanosti treh južnoslovanskih narodov kažejo naslov in besedilo takrat izvedenega priložnostnega Vilharjevega moškega zbora *Slovenac, Srb, Hrvat* (bes. D. Boranić) ter izbor harmonizacij slovenskih (Hubad), hrvaških (Anděl) in srbskih (Mokranjac) ljudskih pesmi. Prav omenjene zborovske priredbe ljudskih pesmi treh narodov so imele v času kraljevine Jugoslavije med obema vojnama propagandni namen na gostovanjih pevskega zbora Glasbene matice v tujini.

54 Milčinski, *Dnevnik 1914–1920*, 99.

55 Več o koncertih Glasbene matice med obema vojnama gl. Nataša Cigoj Krstulović, *Zgodovina, spomin, dediščina: ljubljanska Glasbena matica do konca druge svetovne vojne* (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015), 180–88, 197–207, 211–25, 227–37.

Koncerti Glasbene matice v času prve svetovne vojne**1914**

Dobrodelni koncert ob šestinšestdesetletnici vladanja Nj. Veličanstva Presvitlega Cesarja FRANA JOSIPA I. na korist »Rdečemu Križu« in rodbinam upoklicanih vojakov.

2. 12. 1914, Narodni dom

Genka Sever (mezzosopran), Leopold Kovač (tenor), Josip Vedral (klavirska spremljava), pevski zbor Glasbene Matice

Spored: J. Haydn:	Cesarska pesem	
G. Krek	Zvečer	Pevski zbor
A. Lajovic	Napitnica	Glasbene Matice
A. Lajovic	Voda čista se vila	
G. Krek	Šum vira in zefira	L. Kovač
G. Krek	Tam zunaj je sneg	
A. Lajovic	Pesem starca	
G. Krek	Predsmrtnica II.	C. Sever
A. Lajovic	Pesem o tkalcu	
J. Pavčič	Pesem	
A. Lajovic	Bujni vetri v polju	
A. Lajovic	O, da deklič je...	L. Kovač
J. Pavčič	Serenada. Gondoliera (po rokopisu)	
G. Krek	Pogodba	
Narodne pesmi,	harmonizirane za mešani zbor:	Pevski zbor
harm. M.	Koroške slovenske narodne pesmi	Glasbene Matice
Hubad	Jaz 'mam pa konj'ča belega	
	Je dro ušno polōti (po Z. Švikaršiču)	
	Gor čez izaro, gor čez gmajnico (po Z. Švikaršiču)	
harm. S. Pirnat	Na Gorenjskem je fletno	
harm. A. Anděl	Češi me, češi! Hrvatska narodna	
harm. L. Kuba	Želja ranjenega vojaka. Belokranjska narodna	

1915

II. dobrodelni koncert na korist ranjencem v ljubljanskih bolnicah in »Glasbeni Matici« pod vodstvom koncertnega vodje g. Mateja Hubada.

10. 4. 1915, Narodni dom

Julij Betetto (bas), Janko Ravnik (klavir), Josip Vedral (klavir), pevski zbor Glasbene Matice

Spored: V. Novak	Cvetje iz narodnega vrta. Hrvatske narodne pesmi za mešani zbor s spremljevanjem klavirja in harmonija	Pevski zbor Glasbene Maticice
E. Adamič	Mlad junak po vasi jezdi ...	
J. Pavčič	Kaj ve misli?	
R. Wagner	Spev Wolframa iz opere »Tannhäuser«	J. Betetto
R. Savin	Poslednje pismo	
A. Lajovic	Pesem. Kje se skrivaš mi, vesne mili dan ... Dvospev. Za ženske glasove in klavir	gojenke solopetja Glasbene Maticice. J. Vedral, klavir J. Ravnik
V. Novák	Balada v e-molu	
V. Novák	Valaški ples	
A. Lajovic	Pesem primorke. Trospev. Za ženske glasove in klavir	gojenke solopetja Glasbene Maticice. J. Vedral, klavir J. Betetto
A. Lajovic	Norčeva jesenska pesem	
A. Lajovic	Mesec v izbi	
A. Schwab	Še ena!	Pevski zbor
G. Krek	Slika	Glasbene Maticice
G. Krek	Blagor jim!	

III. dobrodelni koncert na korist ranjencem v ljubljanskih bolnicah in »Glasbeni Matici« pod vodstvom koncertnega vodje g. Mateja Hubada.

8. 5. 1915, Narodni dom

Josip Križaj (bas), Dana Kobler (klavir), Cenka Sever (mezzosopran), Leopold Kovač (tenor), Josip Vedral (klavir), pevski zbor Glasbene Maticice

Spored: G. Krek	Blagor jim!	Pevski zbor
A. Schwab	Še ena!	Glasbene Maticice
L. Kuba	Želja ranjenega vojaka (belokranjska narodna)	
E. Adamič	Mlad junak po vasi jezdi ...	
R. Wagner	Spev Dalanda iz opere »Večni mornar«	J. Križaj
F. Chopin	Fantazija v f-molu	D. Kobler
B. Smetana	Slavnost čeških kmetov	
A. Dvořák	Zadnja želja	C. Sever in L. Kovač
	Namenjeno je nama	
A. Lajovic	Romanca	J. Križaj
B. Ipavec	Čez noč	
A. Lajovic	Poljub	
F. Gerbič	Pojdem na prejo	
G. Krek	V brezupnosti	

Narodne pesmi, harmonizirane za mešani zbor:		Pevski zbor
	koroški slovenski narodni pesmi:	Glasbene Matice
harm. M. Hubad	Jaz 'mam pa konj'ča belega	
	Gor čez izaro, gor čez gmajnico	
harm. S. Pirnat	Na Gorenjskem je fletno	
harm. A. Anděl	Češi me, češi! Hrvatska narodna	
V. Novak	Cvetje iz narodnega vrta. Hrvatske narodne pesmi za mešani zbor s spremljevanjem klavirja in harmonija	

I[V]. dobrodelni koncert v proslavo godu Njegovega Veličanstva Presvitlega Cesarja Franja Josipa I. na korist sirotam padlih slovenskih junakov. Priredi ga iz prijaznosti do bratskega naroda slovenskega mladi hrvatski umetnik virtuoz na gosli gospod Zlatko Baloković iz Zagreba. Spremlja ga umetnik, pianist profesor Krauth iz Zagreba.

4. 10. 1915, Velika dvorana hotela Union

Spored:	K. Goldmark	Koncert za gosli v a-molu
	A. Corelli	La Folia
	O. Ševčík	Břetislav
	M. Moszkowski	Guitarre
	P. Sarasate	Ciganski napevi
	N. Paganini	Ples čarovnic

Dva velika dobrodelna koncerta (5. in 6. dobrodelni koncert tekom vojne) v počastitev spomina naših v vojni padlih hrabrih junakov in na korist našim invalidnim in oslepeлим vojakom pod vodstvom koncertnega vodje gospoda Mateja Hubada.

7. in 8. 12. 1915, Velika dvorana hotela Union

Berta Javůrek (sopran), Marija Peršl (alt), Leopold Kovač (tenor), Josip Križaj (bas), pevski zbor Glasbene Matice, orkester slavnega [97.] c. in kr. pešpolka

Spored:	G. F. Händel	»Largo« za veliki orkester
	W. A. Mozart	Requiem za soli, mešani zbor in orkester

1916

Dobrodelni koncert na korist goriškim beguncem. (7. dobrodelni koncert tekom vojne).

16. 1. 1916, Velika dvorana hotela Union

Josip Rijavec (tenor), Dana Kobler (klavir)

Spored:	J. Michl	Da jo ljubim	J. Rijavec
	A. Lajovic	Pesem starca	
	A. Lajovic	Iskal sem svojih mladih dni	
	V. Novák	Pesmi zimskih noči za klavir, op. 30	D. Kobler
	L. Beethoven	Adelaida	J. Rijavec
	E. Stary	Pridi semitka	
	J. Hatze	Da sam bogat	
	G. Bizet	Arija iz opere »Carmen«	J. Rijavec
	R. Wagner	Tekmovalni spev iz opere »Meistersinger von Nürnberg«	
	F. Liszt	Ogrska rapsodija št. 13 za klavir	D. Kobler
	R. Leoncavallo	Arija iz opere »Bajazzo«	J. Rijavec
	J. Massenet	Arija iz opere »Werther«	

Koncert. Priredi ga mladi hrvatski umetnik virtuoz na gosli gospod Zlatko Baloković iz Zagreba. Spremlja ga umetnik, pianist gospod profesor Krauth iz Zagreba.

1. 2. 1916, Velika dvorana hotela Union

Spored:	W. A. Mozart	Koncert za gosli v D-duru
	J. S. Bach	VI. Sonata. Solo za gosli
	E. Elgar	Capricieuse
	P. Sarasate	Romanca Andalusica
	A. Bazzini	La ronde des lutins
	N. Paganini	I palpiti (Srčni vtripljaji)

Koncert. (Spored rekonstruiran po kritiki v časopisu Slovenec 16. 2. 1916)

12. 2. 1916, Velika dvorana hotela Union

Juro Tkalčić (violončelo), Hermann Gruss (klavir)

Spored:	E. Lalo	Koncert
	K. Davydov	Allegro
	A. Lyadov	Tobačnica z muziko
	M. Bruch	Kol Nidrei
	J. Tkalčić	Uspavanka
	R. Schumann	Večerna pesem
	J. Tkalčić	Pierotova serenada
	D. Bortnjansky	Večerna pesem

*Dobrodelni koncert na korist okrepevalni postaji za ranjene in bolne vojake na lju-
bljanskem glavnem kolodvoru. (9. dobrodelni koncert tekom vojne).*

8. 4. 1916, Velika dvorana hotela Union

Pavla Lovše (sopran), Josip Rijavec (tenor), Dana Kobler (klavir), Hinko Simonich (violina)

Spored:	A. Lajovic	O, da deklič ...	J. Rijavec
	A. Lajovic	Mesec v izbi	
	A. Lajovic	Norčeva jesenska pesem	
	A. Lajovic	Bujni vetri v polju	P. Lovše
	J. Pavčič	Uspavanka (Iz Župančičevega »Cicibana«)	
	A. Thomas	Arija Filine iz opere »Mignon«	
	H. Simonich	Elegija. »Suza na groblju naših junaka«	H. Simonich
	P. A. Tirindelli	Ciganski spevi	
	W. A. Mozart	Arija iz opere »Don Juan«	J. Rijavec
	G. Verdi	Romanca iz opere »Aida«	
	O. Nicolai	Arija iz opere »Vesele žene Windzorske«	P. Lovše
	J. Pavčič	Mehurčki (Iz Župančičevega »Cicibana«)	
	W. Taubert	Ptiček v gozdu	
	H. Wieniawski	Romanca iz II. violinskega koncerta	H. Simonich
	H. Simonich	Pjev slavulja (Slavčkov spev)	
	G. Puccini	Dvospev iz opere »Tosca«	P. Lovše in J. Rijavec D. Kobler

Dva velika dobrodelna koncerta na korist dežel. in gospejnemu pom. društvu »Rdečega Križa« za Kranjsko o 25letnici obstanka pevskega zbora Glasbene Matice in o 25letnici rednega koncertnega delovanja Glasbene Matice. (10. in 11. dobrodelni koncert tekom vojne.) Pod vodstvom koncertnega vodje gosp. Mateja Hubada.

6. in 7. 5. 1916, Velika dvorana hotela Union

Josip Rijavec (tenor), Zlatko Baloković (violina), pevski zbor Glasbene Matice

Spored I. J. Haydn Cesarska pesem
koncerta
(6. 5. 1916):

J. Gallus	Laus et perennis Gloria Eripe me, Domine, ab inimicis meis! Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum. Alleluia! Adoramus Te, Jesu Christe! Diversos diversa iuvant!	Pevski zbor Glasbene Matice
S. Premrl E. Adamič	Slovenska govornica Mlad junak po vasi jezdi	Pevski zbor Glasbene Matice
V. Novak	Dunave, Dunave! »Cvijeće iz narodnega vrta«. Hrvatske narodne pesmi s spremljevanjem klavirja in harmonija	D. Kobler

Spored II. J. Haydn Cesarska pesem
koncerta
(7. 5. 1916):

J. Gallus	Laus et perennis Gloria Eripe me, Domine, ab inimicis meis! Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum. Alleluia! Adoramus Te, Jesu Christe! Diversos diversa iuvant!	Pevski zbor Glasbene Matice
C. Saint Saëns	Introdukcija Rondo capriccioso	Z. Baloković
H. Wienawski	Legenda Poloneza v A-duru	Z. Baloković J. Vedral

*Dobrodelni koncert povodom darovnih dni na korist vojnim invalidom, jetičnim vojniki-
kom, vojaškim vdovam in sirotam (12. dobrodelni koncert tekom vojne).*

10. 10. 1916, Velika dvorana hotela Union

Juro Tkalčić (violončelo), Herman Gruss (klavir)

Spored:	C. Saint Saëns	Koncert za violončelo in klavir v a-molu
	F. Chopin	Nocturno v f-molu. Za klavir Valček v As-duru. Za klavir
	P. I. Čajkovski	Variacije na rokoko temo. Za violončelo in klavir
	F. Liszt	Ljubavne sanje. Za klavir Rapsodija. Za klavir
	J. M. Leclair	Largo. Za violončelo in klavir
	J. Tkalčić	Hajd u kolo. Za violončelo in klavir
	H. Sitt	Intermezzo. Za violončelo in klavir
	K. Davydov	Ob vodometu. Za violončelo in klavir

Komorni koncert, ki ga izvaja slavni Češki kvartet iz Prage, sestojč iz velikih, svetovno priznanih umetnikov, gg. Karl Hoffmann, I. violina, Josip Suk, II. violina, Jurij Herold, viola, Lavoslav Zelenká, čelo.

9. 12. 1916, Velika dvorana hotela Union

Spored:	A. Dvořák	Kvartet za godala v As-duru, op. 105
	B. Smetana	»Iz mojega življenja«. Kvartet za godala v e-molu
	J. Suk	Kvartet za godala v B-duru, op. 11

1917

Koncert.

13. 1. 1917, Velika dvorana hotela Union

Irma Polak (sopran), Josip Drvota (tenor). Na klavirju spremlja koncertni pianist iz Zagreba

Spored:	B. Smetana	Arija iz opere »Prodana nevesta«	I. Polak
	G. Puccini	Arija - Molitev iz opere »Tosca«	
	G. Bizet	Spev iz opere »Carmen«	J. Drvota
	G. Verdi	Spev iz opere »Rigoletto«	

G. Bizet	Arija Micaele iz opere »Carmen«	I. Polak
G. Puccini	Valček Musette iz opere »Bohème«	
I. Zajc	Lilin pjev. Pesem	
A. Adam	Arija – pesem iz opere »Postillon iz Lonjumeaua	J. Drvota
G. Puccini	Arija iz opere »Butterfly	I. Polak
S. Albini	Zlatnog doba čar. Pesem	
G. Prejac	Pjesma prirodi	
G. Verdi	Romanca iz opere »Trubadur« Stretta iz opere »Trubadur«	J. Drvota
J. Sidney	Pesem iz operete »Geisha«	I. Polak
F. Lehar	Pesem iz operete »Grof Luksenburški«	
j. Strauss	Pesem iz operete »Netopir«	

Koncert.

25. 1. 1917, Velika dvorana hotela Union

Fran Ondříček (violina), Josip Polgath (klavir)

Spored:	F. Mendellsohn	Koncert za violino v e-molu
	J. S. Bach	Air
	H. Wienawski	Rondo Scherzoso
	prir. Ondříček	Chopinov Nocturno
	prir. Ondříček	Polka iz B. Smetanove opere Prodana nevesta
	F. Ondříček	Češka rapsodija

Trije veliki dobrodelni koncerti. V počaščenje spomina blagopokojnega Veličanstva cesarja Frana Josipa I. Svečani dobrodelni koncert na korist »soškemu skladu« c. in kr. 5. armade. (13. dobrodelni koncert tekom vojne) pod vodstvom koncertnega vodje gospoda Mateja Hubada.

13. 2. 1917, cerkev Marijinega Oznanenja – frančiškanska cerkev

Pavla Lovše (sopran), Jelica Sadar (alt), Leopold Kovač (tenor), Josip Križaj (bas), Stan-ko Premrl (orgle), pevski zbor Glasbene Matice, popolni orkester kr. hrv. domobranske glazbe iz Zagreba

Spored:	W. A. Mozart	Requiem za soli, mešani zbor, orkester in orgle
---------	--------------	---

Dva dobrodelna koncerta na korist goriškim beguncem pod vodstvom kapelnika, gospoda Ivana Muhvića in koncertnega vodje gospoda Mateja Hubada. (14. in 15. dobrodelni koncert tekom vojne).

14., 15. in 16. 2. 1917, Velika dvorana hotela Union

Pavla Lovše (sopran), Jelica Sadar (alt), Leopold Kovač (tenor), Josip Križaj (bas), Alojzija Holub (harfa), Dragotin Simon (klavir), pevski zbor Glasbene Matice, popolni orkester kr. hrv. domobranske glazbe iz Zagreba pod vodstvom kapelnika gospoda Ivana Muhvića in koncertnega vodje gospoda Mateja Hubada

Spored:	S. Hand	Svečana hrvatska uvertura za veliki orkester
	F. Chopin	Poloneza. Za klavir s spremljevanjem orkestra
	F. Liszt	Tarantella Napoli. Za klavir s spremljevanjem orkestra
	S. Premrl	»1813–1913. Kranjska zopet z Avstrijo«. Za mešani zbor, baritonski solo in orkester
	A. Schwab	Zlata kanglica. Za sopran solo, mešani zbor in orkester
	H. Sattner	Soči. Kantata za soli, mešani zbor in veliki orkester
	A. Dvořák	149. psalm. »Nova pesem Stvarnika poslavi«. Za mešani zbor in veliki orkester

Koncert.

15. 5. 1917, Velika dvorana hotela Union

Marko Vušković (bariton), Žiga Krauth (klavir)

Spored:	I. Zajc	Noč je tiha	M. Vušković
	V. Ružič	Arija iz opere Zrinski	
		Ja te ljubim	
		Slovačka pučka pjesma	
	C. Loewe	Ura	
	A. Rubinstein	Asra	
	P. I. Čajkovski	Arija iz opere Jevgenij Onjegin	
	L. Delibes	Arija iz opere Lakmé	
	G. Verdi	Arija iz opere Ples v maskah	
	A. Thomas	Napitnica iz opere Hamlet	

Koncert, ki ga izvaja slavni, veliki hrvatski umetnik, virtuoz na gosli Zlatko Baloković iz Zagreba s sodelovanjem koncertnega pianista profesorja Curelich-a iz Trsta.

12. 11. 1917, Velika dvorana hotela Union

Spored: L. v. Beethoven IX. Sonata (Kreuzerjeva) za gosli in klavir
 A. Corelli La Folia
 A. Dvořák – F. Slovanski ples v e-molu
 Kreisler
 M. Moszkowski Gitarre
 O. Ševčík Holka modrooka
 H. Wieniawski Velika fantazija na motive iz opere »Faust«

Koncert pod vodstvom koncertnega vodje Mateja Hubada,

18. 11. 1917, Velika dvorana hotela Union

Delica Bučar (klavir), Dana Kobler (klavir), Cirila Medved (alt), pevski zbor Glasbene Matice.

Spored: Weber – Tausig	Poziv na ples	D. Bučar
J. Massenet	Arija iz opere »Werther«	C. Medved in D. Kobler
A. Lajovic	Pesem mlade čarovnice. Ko jezdila sem čez goro nocoj...	Ženski zbor Glasbene Matice
	Pesem. Ne povem vam zakaj...	D. Kobler
	Pesem. Prstan moj, ljubezni znak...	
	Pesem deklice. Na mlade rožice pero...	
	Pesem Primorke. Tam na daljnem morju jadro, glej!...	
F. Liszt	Harpina etuda	D. Bučar
J. Pavčič	Pesem	C. Medved in D. Kobler
E. Adamič	Na lipici zeleni	
B. Ipavec	Ciganka Marija	
E. Adamič	Vasovalec	Moški zbor
A. Schwab	Večer na morju	Glasbene Matice
E. Adamič	Fantu	Mešani zbor
	Ko bi rosica bilá...	Glasbene Matice
A. Schwab	Zdrava, Marija!	
S. Premrl	Zdravica	
	Log za log se skriva...	
E. Adamič	Ptička	
F. Chopin	Nocturno v cis-molu	D. Bučar
	Etuda – Vihar	
A. Thomas	Spev (Styrienne) iz opere »Mignon«	C. Medved in
G. Bizet	Seguidilla iz opere »Carmen«	D. Kobler

Koncert pod vodstvom koncertnega vodje Mateja Hubada,

21. 11. 1917, Velika dvorana hotela Union

Delica Bučar (klavir), Dana Kobler (klavir), Cirila Medved (alt), pevski zbor Glasbene Matice.

Spored: A. Lajovic	Pesem mlade čarovnice. Ko jezdila sem čez goro nocoj...	Ženski zbor Glasbene Matice
	Pesem. Ne povem vam zakaj...	D. Kobler
	Pesem. Prstan moj, ljubezni znak...	
	Pesem deklice. Na mlade rožice pero...	
	Pesem Primorke. Tam na daljnem morju jadro, glej!...	
F. Liszt	Harpina etuda	D. Bučar
J. Pavčič	Pesem	C. Medved in D. Kobler
E. Adamič	Na lipici zeleni	
B. Ipavec	Ciganka Marija	
E. Adamič	Vasovalec	Moški zbor Glasbene Matice
A. Schwab	Večer na morju	Mešani zbor Glasbene Matice
E. Adamič	Fantu	
	Ko bi rosica bilá...	
A. Schwab	Zdrava, Marija!	
S. Premrl	Zdravica	
	Log za log se skriva...	
E. Adamič	Ptička	
F. Chopin	Nocturno v cis-molu	D. Bučar
	Etuda – Vihar	
A. Thomas	Spev (Styrienne) iz opere »Mignon«	C. Medved in D. Kobler
G. Bizet	Seguidilla iz opere »Carmen«	

Koncert.

24. 11. 1917, Velika dvorana hotela Union

Češki kvartet iz Prage

Spored: A. Dvořák	Godalni kvartet v F-duru, op. 96
V. Novák	Godalni kvartet v D-duru, op. 35
F. Schubert	Godalni kvartet v d-molu

Koncert. (Spored rekonstruiran po kritiki v reviji Dom in svet 1918, št. 1)

19. 12. 1917, Velika dvorana hotela Union

Maja Strozzi (sopran), Bela Pečić (klavir)

Spored:	L. Delibes	Arija iz opere Lakme
	F. David	Arija iz opere Le perle du Brèsil
	P. Konjović	Chanson
		Iščekivanje
		Večerna pjesma
		Pod pendžeri
		San zaspala
		Nana, kaži tajku
		Sabaha
	V. Novák, prir.	Slovaške ljudske pesmi

1918

Koncert.

11. 1. 1918, Velika dvorana hotela Union

Josip Križaj (bas), Ciril Ličar (klavir)

Spored:	K. Bendl	Pevčeva prošnja	J. Križaj
	J. Hatze	Majki	
	V. Novák	Sonata eroica, op. 24	C. Ličar
	J. Offenbach	Arija Dappertutta iz opere »Hoffmanove pripovedke«	J. Križaj
	L. Delibes	Arija Nilakanthe iz opere »Lakmé«	
	K. Szymanowski	Etuda v B-molu, op. 4, št. 3, Canzonetta	C. Ličar
	B. Smetana	Polka v a-molu Slepička (Piška)	
	A. Lajovic	Mesec v izbi Romanca	J. Križaj
	F. Liszt	Poloneza v E-duru	C. Ličar
	W. A. Mozart	1. in 2. arija Figara iz opere »Figarova svatba«	J. Križaj

Spored

I. komornega koncerta Češkega kvarteta.

11. 2. 1918, Velika dvorana hotela Union

Spored: P. I. Čajkovski   Kvartet za godala v D-duru, op. 11
 L. v. Beethoven   Kvartet za godala v C-duru, op. 59, št. 3
 A. Dvořák   Kvartet za godala v d-molu, op. 34

Koncert. (Spored rekonstruiran po kritiki v reviji Dom in svet 1918, št. 3-4).

9. in 10. 3. 1918, Velika dvorana hotela Union

Pipa Arko Tavčar (sopran), Dana Kobler (klavir), Pevski zbor Glasbene matice

Spored:	O. Dev	samospev	P. A. Tavčar
	J. Hatze	samospev	
	V. Rosenberg- Ružić	samospev	
	A. Dvořák	Arija Rusalke iz opere »Rusalka«	
	B. Smetana	Arija Mařenke iz opere »Prodana nevesta«	
	V. Novák	Amoroso	D. Kobler
	B. Smetana	Obročak	
	F. Chopin	Berceuse	
		Balada v g-molu	
	V. Mirk	Na trgu	Moški zbor
	E. Adamič	Kmečka pesem	Glasbene Matice
	A. Schwab	Slanica	
	F. Kimovec	Oblaček	
	O. Dev	Kvišku plava moje hrepenenje	
	E. Adamič	Pesem o beli hišici	
	J. Pavčić	Žabe	Ženski zbor Glasbene Matice

Slavnostna akademija v počastitev spomina dr. Janeza Evangelista Kreka na korist njegovemu spomeniku v Ljubljani.

18. in 21. 4. 1918, Velika dvorana hotela Union

Fran Smodej (govor 18. 4.), Fran S. Finžgar (govor 21. 4.), Ivan Dornik (deklamacija), pevski zbor Glasbene Matice pod vodstvom koncertnega vodje gospoda Mateja Hubada

Spored:	J. Gallus	Ecce, quomodo moritur justus	Moški zbor Glasbene Matice
		Govor	
	A. Dvořák	Slavnostni spev	Mešani zbor Glasbene Matice s spremljevanjem klavirja in harmonija
	S. Gregorčič	V pepelnični noči	deklamacija
	S. Mokranjac	Osmi šopek srbskih narodnih pesmi	Mešani zbor Glasbene Matice
	harm. A. Anděl	Hrvaške narodne pesmi: O, jesenske duge noči Igra »Kolo« Dragi je daleko	
	harm. M. Hubad	Slovenske narodne pesmi: Miška Škrjanček Gor' čez jezero (Slovenska koroška narodna)	
	harm. S. Pirnat S. Premrl	Na Gorenjskem je fletno Zdravica	

Dobrodelni koncert v korist slovenskim vojakom slepcem, invalidom (Spored rekonstruiran po kritiki v časopisu Laibacher Zeitung 7. 6. 1918)

6. 6. 1918, Velika dvorana hotela Union

Zora Bihoy Benedek (sopran), Cirila Medved (alt), Dana Kobler (klavir)

Spored:	C. W. Gluck		Z. Bihoy in C. Medved
	W. A. Mozart		
	A. Rubinstein		
	G. Verdi	Arija Aide iz opere Aida	Z. Bihoy
	F. Liszt	Lorelei	C. Medved
	P. I. Čajkovski		Z. Bihoy in C. Medved
	G. Puccini		
	A. Dvořák		
	A. Lajovic	Ne povem vam, zakaj Prstan moj, ljubezni znak Kje se skrivaš mi	

Koncert na čast slovenskim gostom.

29. 6. 1918, Velika dvorana hotela Union

Pavla Lovše (sopran), Dana Kobler (klavir), [Angela Malič (kontra-alt), Nilka Potočnik (harmonij)], pevski zbor Glasbene Matice pod vodstvom koncertnega vodje g. Mateja Hubada

Spored:	A. Schwab	Večer na morju	Moški zbor
	E. Adamič	Vasovalec	Glasbene Matice
	J. Pavčič	Ciciban-Cicifuj	P. Lovše
		Uspavanka II.	D. Kobler
		Vrabci in strašilo	
	V. Mirk	Na trgu	Moški zbor
	E. Adamič	Kmečka pesem	Glasbene Matice
	I. Zajc	Hajd u kolo	P. Lovše
	A. Aljabjev	Slavček. Ruska narodna pesem	
		Slovenske narodne pesmi	
	harm. A. Anděl	Hrvaške narodne pesmi:	Pevski zbor
		O, jesenske duge noči	Glasbene Matice
		Igra »Kolo«	
		Dragi je daleko	
	harm. M. Hubad	Slovenske narodne pesmi:	
		Škrjanček	
		Miška	
		Gor' čez jezero (Koroška)	
	harm. S. Pirnat	Na Gorenjskem je fletno	
	S. Premrl	Zdravica	

Viri

Mahkota, Karel. Kronika Pevskega zbora Glasbene matice v Ljubljani 1891–1941, 2. del, 1. knjiga (tipkopis). Glasbena matica. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Glasbena zbirka.

Zapisniki odborovih sej od 29. dec. 1909 do 11. julija 1921. Glasbena matica. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Glasbena zbirka.

Glasbena matica. Koncertni sporedi. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Glasbena zbirka.

Filharmonična družba. Koncertni sporedi. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Glasbena zbirka.

Bibliografija

Edinost 39, 31. 12. 1914.

Laibacher Zeitung 133, 3. 12. 1914.

Laibacher Zeitung 136, 23. 11. 1917.

Sava 4, 5. 2. 1916.

Slovenec 42, 12. 11. 1914.

Slovenec 43, 10. 12. 1915.

Slovenec 44, 11. 5. 1916; 2. 10. 1916.

Slovenec 45, 13. 4. 1917.

Slovenski narod 47, 28. 11. 1914; 4. 12. 1914.

Slovenski narod 49, 11. 12. 1916.

Slovenski narod 50, 20. 11. 1917.

Slovenski narod 51, 2. 7. 1918.

Soča 44, 27. 11. 1914.

[Adamič, Emil]. »Iz umetniškega sveta. Tri nove skladbe Emila Adamiča«, *Učiteljski tovariš* 52, št. 45 (1912): 1.

Bericht der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach über ihr 213. und 214. Vereinsjahr 1914/15 und 1915/16. Laibach: Verlag der Philharmonischen Gesellschaft, 1917.

Bericht der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach über ihr 215. und 216. Vereinsjahr 1916/17 und 1917/18. Laibach: Verlag der Philharmonischen Gesellschaft, 1918.

Cigoj Krstulović, Nataša. »Himna kot simbol naroda: premislek ob stoletnici Premrllove *Zdravice*«. *De musica disserenda* 1, št. 1 (2005): 11–28.

Cigoj Krstulović, Nataša. »Povzdignimo krepke glase domovini v slavo': koncerti Glasbene matice do prve vojne«. V *Zbornik ob jubileju Jožeta Sivca*, ur. Jurij Snoj in Darja Freljih, 181–192. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2000.

Cigoj Krstulović, Nataša. *Zgodovina, spomin, dediščina. Ljubljanska Glasbena matica do konca druge svetovne vojne*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015.

Cvetko, Dragotin. *Glasbeni svet Antona Lajovca*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1985.

Cvetko, Dragotin. *Stoletja slovenske glasbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964.

Grdina, Igor. »Glasba v vojni – vojna v glasbi«. V *Muze in pepel: tri študije o vojnem ustvarjanju*, 7–28. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo, 2014.

Heister, Hanns-Werner. »Politische Musik«. V *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, 2. izdaja, ur. Ludwig Finscher, Sachteil, zv. 7, stolp. 1661–1682. Bärenreiter: Kassel etc., 1997.

Kuret, Primož. *Glasbena Ljubljana*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1985.

Kuret, Primož. *Ljubljanska Filharmonična družba 1794–1919: kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij*. Ljubljana: Nova revija, 2005.

Mantuani, Josip. »Jakob Gallus-Petelin«. *Dom in svet* 29, št. 5–6 (1916): 156–159.

Matič, Dragan. *Kulturni utrip Ljubljanec med prvo svetovno vojno: kulturne in družabne prireditve v sezonah 1913/14–1917/18*, Gradivo in razprave 15. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1995.

Milčinski, Fran. *Dnevnik 1914–1920*, ur. Gregor Schmidt. Ljubljana: Slovenska matica, 2000.

»Naznanilo o Krekovi smrti«, *Dom in svet* 30, št. 11–12 (1917): 304.

[Prelovec, Zorko]. »Iz umetniškega sveta. Koncert Kocian – Ličar«, *Učiteljski tovariš* 48, št. 11 (1918): 1.

Premrl, Stanko. »Dva koncerta Glasbene Matice«. *Dom in svet* 31, št. 3–4 (1918): 103–104.

Premrl, Stanko. »Koncert Glasbene Matice«, *Cerkveni glasbenik* 28, št. 5 (1915): 175.

Premrl, Stanko. »Matična koncerta 6. in 7. maja«. *Dom in svet* 29, št. 5–6 (1916): 162–164.

Premrl, Stanko. »Koncert Glasbene matice«, *Dom in svet* 30, št. 11–12 (1917): 352.

»Razne reči. Cecilijino društvo v Mariboru«, *Cerkveni glasbenik* 37, št. 12 (1914): 144.

Škerjanc, Lucijan Marija. »Backhausov koncert«, *Dom in svet* 31, št. 1 (1918): 48.

Štirje samospevi. Ljubljana: Glasbena matica, 1917.

Trije mešani zbori. Ljubljana: Glasbena matica, 1917.

Viator. »Iz Novega mesta«, *Cerkveni glasbenik* 37, št. 11 (1914): 125–126.

SUMMARY

During the First World War, the absence of a civilian concert orchestra and the inability to hire the musicians of a military orchestra had a strong impact on Ljubljana's concert life. The concerts of the Philharmonic Society were performed by an amateur string band, composed of the Society's members, and a quartet, comprised of teachers from the Society's music school. The programme predominantly included chamber works and solo (vocal and instrumental) pieces. Following the example of the capital – Vienna –, the repertoire of the four wartime concert seasons shows the predominance of German (Austrian) compositions, which is understandable, given the development of European instrumental music and the artistic goals that the said Society pursued. In regard to the first performances, mention ought to be made of the chamber pieces composed by the Society's teacher Josef Zöhrer. The guest appearances of famous German solo singers, soprano Gertrude Förstel, baritone Emmerich Schreiner, as well as pianists Wilhelm Backhaus and Alfred Hoehn only months before the end of the war, served a clear cultural-propaganda purpose.

The audiences attending concerts performed by Ljubljana's Glasbena matica music society were above all drawn by the performances of the society's choir, as well as of Slovenian singing and instrumental solo performers. Performances were also given by the famous Croatian violinist Zlatko Baloković, violoncellist Juro Tkalčič, soprano Maja

Strozzi, Bohemian violinist František Ondříček, and the Bohemian String Quartet. With its programme, committed to Slovenian music, Glasbena matica met the national representative objectives. The share of premiere performances of Slovenian compositions was modest; the new compositions deserving mention include choirs and solos of Anton Lajovic, Emil Adamič and Josip Pavčič, as well as Hugolin Sattner's cantata *Soči* (text by S. Gregorčič). Spontaneous emotional reactions of the audiences at Glasbena matica's concerts intensified towards the end of the war, when the atmosphere was charged with the sense of political change. Songs also had a propaganda (political) role, which is demonstrated by the enthusiastic response to the first performances of Premrl's choruses *Slovenska govorica* (1916) and *Zdravica* (1917). The seventh stanza of Prešeren's song *Zdravica*, calling on the nations to embrace freedom and brotherhood, strengthened Slovenian national self-confidence. Its significance for the Slovenes is symptomatically revealed by the fact that ever since, it has concluded the concerts of the Glasbena matica choir, and that, decades later, it became the national anthem of the independent Slovenia.